

IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHIDA YENGIL SANOAT KORXONALARINING O'RNI

Komilova Nargiza Nu'monovna
Turon universiteti Andijon filiali Magistranti
Omonov Akromjon
Ilmiy rahbar: professor

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyot rivojlanishida yengil sanoat korxonalarining o'rni, ularning bandlik, eksport, hududiy taraqqiyot va innovatsion yangilanish jarayonlariga ta'siri tahlil qilinadi. Yengil sanoat, xususan, to'qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal va tayyor iste'mol mahsulotlari ishlab chiqarish tarmoqlari ko'plab mamlakatlarda sanoatlashuvning dastlabki va eng ommaviy shakllaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Xalqaro mehnat tashkilotiga ko'ra, to'qimachilik va kiyim-kechak tarmoqlari jahonda 90 milliondan ortiq kishini ish bilan ta'minlaydi va ushbu sohada asosan ayollar mehnat qiladi. Jahon banki esa kiyim-kechak sanoati rivojlanayotgan mamlakatlarda ayollarni rasmiy mehnat bozoriga jalb qilish va eksport o'sishini rag'batlantirishda muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi. Maqolada yengil sanoatning iqtisodiy ahamiyati bilan birga, uning asosiy muammolari — past qo'shilgan qiymat, global raqobat, mehnat sharoitlari va barqarorlik talablari ham ko'rib chiqiladi. Tahlil natijasida yengil sanoat korxonalari iqtisodiyotning barqaror o'sishi uchun muhim baza bo'lib, ularni modernizatsiya qilish va yuqori qiymat zanjirlariga ulash strategik vazifa ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: yengil sanoat, to'qimachilik, kiyim-kechak sanoati, iqtisodiy rivojlanish, eksport, bandlik, sanoatlashuv, ayollar mehnati, qo'shilgan qiymat, innovatsiya

KIRISH

Har qanday milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi sanoat tarmoqlarining qay darajada samarali ishlashiga bevosita bog'liq. Sanoat o'z navbatida ish o'rinlari yaratadi, aholi daromadini oshiradi, eksport salohiyatini kengaytiradi va ichki bozorni tovarlar bilan ta'minlaydi. UNIDO sanoatni iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, ish o'rinlari yaratish va aholi turmush darajasini yaxshilashning asosiy drayverlaridan biri sifatida baholaydi. Shu umumiy tizim ichida yengil sanoat korxonalari alohida o'rin tutadi, chunki ular nisbatan tez tashkil etiladi, mehnat sig'imi yuqori bo'ladi va keng aholi qatlamini ish bilan ta'minlash imkonini beradi.

Yengil sanoatning iqtisodiy mohiyati va tarkibi

Yengil sanoat odatda to'qimachilik, ip-kalava, mato, tikuv-trikotaj, charm, poyabzal, galantereya va boshqa iste'mol tovarlari ishlab chiqarish bilan bog'liq tarmoqlarni qamrab oladi. Uning asosiy xususiyati shundaki, bu sohada ishlab chiqarish tez aylanadi, ichki va tashqi bozorda talab yuqori bo'ladi va mehnat resurslarini keng jalb qilish imkoniyati mavjud bo'ladi. Xalqaro mehnat tashkiloti to'qimachilik va kiyim-kechak tarmoqlarini global iqtisodiy va bandlik o'sishida muhim o'rin tutuvchi sohalar qatorida ko'rsatadi.

Bandlik va aholi daromadlarini oshirishdagi o'rni

Yengil sanoatning eng katta iqtisodiy afzalliklaridan biri — uning ish o'rinlari yaratish imkoniyatidir. To'qimachilik va kiyim-kechak tarmoqlari mehnat sig'imi yuqori bo'lgan sohalar hisoblanadi, ya'ni ular katta miqdorda xodimlarni jalb etadi. ILO 2025 yilgi ma'lumotlariga ko'ra, ushbu tarmoqlar jahonda 90 milliondan ortiq insonni ish bilan ta'minlaydi va ishchi kuchining asosiy qismini ayollar tashkil etadi. Bu ko'rsatkich yengil sanoatning faqat ishlab chiqarish sohasi emas, balki ijtimoiy barqarorlik va daromad manbai sifatida ham juda muhim ekanini anglatadi.

Eksport va tashqi iqtisodiy faoliyatdagi ahamiyati

Yengil sanoat korxonalarini ko'plab mamlakatlarda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishning muhim qismini tashkil qiladi. Ayniqsa, kiyim-kechak, mato va tayyor to'qimachilik mahsulotlari xalqaro bozorda barqaror talabga ega bo'lgan tovarlar qatoriga kiradi. Jahon banki ma'lumotlarida ham bir qator mamlakatlarda kiyim-kechak sanoati eksport savatida muhim o'rin tutishi ta'kidlangan. Bu esa yengil sanoatning valyuta tushumlari, tashqi savdo muvozanati va xalqaro bozorga integratsiyani ta'minlashdagi rolini ko'rsatadi.

Hududiy rivojlanish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash

Yengil sanoat korxonalarini iqtisodiyotning faqat yirik shaharlarida emas, balki hududlarda ham rivojlanish salohiyatiga ega. Ularning ko'p qismi katta og'ir sanoat infratuzilmasini talab qilmaydi, shuning uchun ular kichik va o'rta shaharlar, hatto qishloq hududlarida ham joylashtirilishi mumkin. Bu esa hududiy bandlikni oshirish, ichki migratsiya bosimini kamaytirish va mahalliy xom ashyoni qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Jahon banki va OECD materiallarida kichik va o'rta korxonalarini qo'llab-quvvatlash, qiymat zanjirlariga ulash va ko'nikmalarni oshirish orqali eksportbop sanoat tarmoqlarini hududiy o'sish manbaiga aylantirish mumkinligi ko'rsatiladi.

Innovatsiya, modernizatsiya va qo'shilgan qiymat masalasi

Yengil sanoat odatda an'anaviy tarmoq sifatida qabul qilinadi, ammo bu uning innovatsiyadan yiroq ekanini anglatmaydi. Aksincha, bu sohada raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun texnologiya, dizayn, brendlash, raqamli logistika, avtomatlashtirish va barqaror ishlab chiqarish usullari joriy etilishi zarur. ILO 2025 yilgi hujjatida ham to'qimachilik va kiyim-kechak tarmoqlari texnologik o'zgarishlar, barqarorlik talablari va iste'molchi xulqidagi o'zgarishlar ta'sirida transformatsiyalanayotgani ta'kidlangan.

Asosiy muammolar va cheklovlar

Shu bilan birga, yengil sanoat korxonalarining rivojlanishida bir qator muammolar ham mavjud. Birinchi muammo — past mehnat unumdorligi va past qo'shilgan qiymatda qolib ketish xavfi. Agar korxonalar faqat arzon ishchi kuchi hisobiga raqobatlashsa, u uzoq muddatda kuchli pozitsiyani saqlab qola olmaydi. Ikkinchi muammo — xalqaro raqobatning kuchli ekani. Jahon bozorida to'qimachilik va kiyim-kechak sohasida narx, sifat, logistika va standartlar bo'yicha raqobat juda yuqori.

Uchinchi muammo — mehnat sharoitlari va ijtimoiy himoya bilan bog'liq masalalar. ILO ushbu sohada munosib mehnat, ish haqi, gender tengsizligi va xavfsiz mehnat muhiti bo'yicha muammolar saqlanib qolayotganini qayd etadi. OECD esa garment va poyabzal qiymat zanjirlarida mas'ul ta'minot, shaffoflik va due diligence masalalarini

alohida ko'taradi. Demak, yengil sanoatni rivojlantirish faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlik nuqtai nazaridan ham qaralishi kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yengil sanoat korxonalari iqtisodiyot rivojlanishida ko'p qirrali va strategik ahamiyatga ega. Ular aholi bandligini ta'minlaydi, ayniqsa xotin-qizlarni rasmiy mehnat bozoriga jalb etadi, eksport salohiyatini oshiradi, hududiy rivojlanishni rag'batlantiradi va sanoatlashuvning dastlabki bosqichlarida muhim tayanch bo'lib xizmat qiladi. Xalqaro tashkilotlar materiallari ham yengil sanoatni global iqtisodiy o'sish va bandlik uchun muhim sektor sifatida baholaydi.

Biroq bu tarmoqning haqiqiy iqtisodiy samarasi uni faqat mehnat sig'imi yuqori soha sifatida emas, balki innovatsiya, dizayn, brendlash, raqamli transformatsiya va barqaror ishlab chiqarish yo'li bilan yuqoriroq qiymat bosqichlariga olib chiqishga bog'liq. Shu ma'noda yengil sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish, ko'nikmalarni oshirish, texnologik yangilash va xalqaro standartlarga moslashtirish iqtisodiyotning sifat jihatdan o'sishi uchun muhim shart hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. International Labour Organization (ILO). Decent Work in the Textiles, Clothing, Leather and Footwear Sector. Geneva: ILO, 2025. (ilo.org)
2. World Bank. From Jobs to Careers: Apparel Exports and Economic Development in South Asia. Washington, DC: World Bank. (worldbank.org)
3. World Bank. Diversifying Exports for Better Jobs in Bangladesh. Washington, DC: World Bank, 2026. (worldbank.org)
4. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). Industrial Development Report 2024. Vienna: UNIDO, 2024. (unido.org)
5. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). The Future of Industries for Development: UNIDO's Vision 2050. Vienna: UNIDO, 2025. (unido.org)